

CZÁBOCZKY SZABOLCS

A LIBERÁLIS, A DEMOKRATA ÉS A NACIONALISTA JAROSS ANDOR KORAI ÉLETPÁLYÁJA ÉS KISEBBSÉGI POLITIKAI TEVÉKENYSÉGÉNEK KEZDETEI (1896–1935)

Jaross Andor (1896–1946) a magyar közvélemény előtt elsősorban a Sztójay-kormány belügyminisztereként ismert, aki két hírhedt államtitkárával, Baki Lászlóval és Endre Lászlóval együtt a zsidódeportálások gyakorlati megvalósítói voltak 1944-ben. A Komáromcsehiből származó földbirtokos korai életútjával viszont eddig a magyar történettudomány szinte semennyire sem foglalkozott. A nagypolitikába az 1935-ös csehszlovákiai parlamenti választások után került be, miután az ellenzéki magyar pártok listáján nemzetgyűlési képviselő lett. Nem sokkal később, 1936 júniusában pedig a két legnagyobb magyar illetőségű politikai csoportosulás fúziója után, az Egyesült Magyar Párt (EMP) országos elnöke lett. Jaross közösen vezette a pártot gróf Esterházy Jánossal (1901–1957), akit országos ügyvezető elnökké választottak. Jelen tanulmány a parlamenti mandátum elnyerése előtti időszakot kívánja bemutatni: honnan indult el Jaross Andor, illetve milyen út vezetett a szlovenszkói magyar politika csúcsára?¹

Az ifjúkor (1896–1920)

Jaross Andor 1896. május 23-án született Komáromcsehiben, valószínűsíthetően a családi kastélyban Jaross István (1864–?)² és Mocsáry Irén (1872–1935) elsőszülött fiaként.³ Komárom vármegye északi részén, Kolta és Komáromszemere szomszédságában található kis falu lakosai elsősorban a mezőgaz-

¹ A két világháború közötti *Szlovenszko* kifejezés a szlovák Slovensko szóból ered, amely a szóban forgó szlovákiai magyar kisebbség önelnevezése a korszakban. Ez a jelző a mai *szlovákiai* megfelelője, amit az első Csehszlovák Köztársaságban hivatalos formában is alkalmazták (például: Szlovenszkói Magyar Kultúregylet). Ez a szóhasználat a karhatalom szemében is semleges volt, amíg a *felvidéki* változatot ellehetetlenítették. L.: SZEGHY-GAYER Veronika: *Felvidékből Szlovenszko. Magyar értelmiségi útkeresések Eperjesen és Kassán a két világháború között*, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2016, 14–15. p.

² Jaross István komáromcsehi földbirtokos 1884-ben érettségizett Besztercebányán. L.: Besztercebányai öregdiákok ötvenéves találkozója, *Prágai Magyar Hírlap*, 1934. június 8.

³ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL), 3.1.9., V-104061, 6.

daságban dolgoztak,⁴ nagy hányaduk a Jaross-birtokok földjein földművelő munkásokként és cselédekként. A javarészt szlovákjukú községben⁵ nemcsak magyarul, hanem szlovákul is oktattak a helyi római katolikus népiskolában, ahol az ifjú Jaross is tanult.⁶ A 10 éves Andor a vármegye észak-keleti szegletéből 1906 szeptemberében került Tatára, a Pintér Elek piarista pap által vezetett gimnázium padsoraiba, amely 1892-ben nyitotta meg kapuit a konvikttussal egy időben,⁷ amelynek lakói voltak a Jaross-gyermekek: Andor, Kálmán és László.⁸ Az előbbi gimnáziumi tanulmányai alatt aktív diák volt: irodalmi pályamunkákat nyújtott be, egy önképző kör elnöke volt, illetve sikereket ért el magas- és távolugrásban is,⁹ amelyek kedvenc sportágai közé tartoztak.¹⁰ Az otthoni „istenfélő léggör” és a piarista környezet ellenére úgy nyilatkozott magáról a későbbiekben Jaross, hogy sohasem volt vallásos és nem foglalkozott a katolikus dogmákkal.¹¹

1914-ben – a jeles érettségét követően – felvételt nyert a budapesti egyetem jogi karára, ahol két szemeszter jogot hallgatott, majd átiratkozott a Magyaróvári Gazdasági Akadémiára.¹² A középső testvér, Jaross Kálmán – Andorhoz hasonlóan – hagyományos körülmények között tette le az érettségi vizsgát 1915-ben,¹³ viszont Lászlónak egy osztálybizonyítványt állítottak ki 1916-ban, miután a népfelkelési bemutató szemlén katonai szempontból alkalmasnak találták a „nagy háborúba” való bevonulásra.¹⁴ A Jaross-fivérek önkéntesekként szolgáltak a közös hadseregben: amíg a legidősebb báty a keleti frontra került, addig az öccsei az olasz harctéren védték a Monarchia határait.¹⁵ Az 1916 májusában bevonuló Jaross Andor a komáromi II. császári és királyi lovas tüzérhadosztály soraiban¹⁶ Krakowka Károly parancsnoksága alatt¹⁷

⁴ *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. II. kötet: A népesség foglalkozása és a nagyipari vállalatok községeinkint*, Atheaneum Kiadó, Budapest, 1913, 46. p.

⁵ KEPECS József (szerk.): *A Felvidék településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) adatai százalékos megoszlásban, 1880–1941*, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1996, 40. p.

⁶ ÁBTL, 3.1.9., V-104061, 8.

⁷ KÖRMENDI Géza: *Történetek a tatai piarista gimnázium történetéből 1910–1948*, In: Uő.: *Történetek Tatáról. Válogatott tanulmányok, cikkek a város múltjáról*, Argumentum Kiadó – Tata Város Önkormányzata, Tata, 2006, 131. p.

⁸ *A Magyarországi Kegyes-Tanítórend Tatai Algimnáziumának értesítője az 1906–1907. tanévről*, Közzéteszi: PINTÉR Elek, Engländer és Társa Könyvnyomató Intézete, Tata, 1907, 44. p. (Továbbiakban: TÉ). TÉ, 1908, 32. p., TÉ, 1909, 43. p.

⁹ TÉ, 1914, 28. p. és TÉ, 1913, 26. p.

¹⁰ SZIRMAI Rezső: *Fasiszta lelkek. Pszichoanalitikus beszélgetések a háborús főbűnösökkel a börtönben*, Pelikán Kiadó, Budapest, 1993, 133. p.

¹¹ Uő.

¹² ÁBTL, 3.1.9., V-104061, 8.

¹³ TÉ, 1915, 54. p.

¹⁴ TÉ, 1916, 48. p.

¹⁵ ÁBTL, 3.1.9., V-104061, 8.

¹⁶ Uő.

¹⁷ *Kitüntetés, Komáromi Újság*, 1916. szeptember 7.

szolgált a kelet-galíciai harcmezőn.¹⁸ 1918 októberében szerelt le tartalékos főhadnagyként,¹⁹ s az egyetemi tanulmányait félbeszakító Jarosznak két öccse halálhíre mellett²⁰ az otthon veszélybe kerülésével kellett szembesülnie. Amíg a komáromi termelők az egyre gyakoribb betörések és lopások miatt panaszkodtak, addig Koltán és Komáromszemerében fosztogató bandák okoztak gondokat, amelyek következtében a csendőrség fegyverek használatához is folyamodott.²¹

Mivel nem tudjuk, hogy Jaross Andor hol vagy hogyan töltötte el ezt a vészterhes időszakot, így azt feltételezhetjük, hogy otthon volt, a családi birtok megóvása végett.²² Saját elmondása alapján ebben az időben 1100 katasztrális hold méretű birtokállománnyal rendelkezett családjá,²³ az 1919. évi XVIII. néptörvény hatályba lépését követően is, amely minden 500 holdnál nagyobb területű mezőgazdasági földbirtoknak 500 holdon felül eső részére az államnak kisajátítási jogot irányzott elő.²⁴ A magyarországi földreform és a szóban forgó néptörvény viszont már nem érintette Komáromcsehit több ok miatt is. 1918. október 28-án kikiáltották Prágában az újonnan megalakuló Csehszlovák Köztársaságot, október 30-án Turócszentmártonban a csehpárti szlovák értelmiség csatlakozott az új államhoz. Pozsonyt január elején foglalták el a csehszlovák legionárius csapatok, majd eljutottak egész Komáromig.²⁵ A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltását követően és a magyar Vörös Hadsereg ellentámadása következtében 2 hónapon keresztül véres harcok folytak Kolta és Komáromszemere környékén, Komáromcsehíbe viszont végül nem vonultak be a magyar csapatok.²⁶

Szélsőellenzékben – A kisebbségi politizálás kezdetei (1920–1929)

A magyarországi kommün bukását, illetve a magyar békedelegáció Párizsba utazását követően egyre inkább nyilvánvaló volt, hogy a csehszlovák legioná-

¹⁸ SZIRMAI: *i.m.*, 135. p.

¹⁹ ÁBTL, 3.1.9., V-104061, 7.

²⁰ Jaross László honvédtüzér zászlós 1918. február 22-én, Jaross Kálmán huszárhadnagy 1918. június 19-én vesztette életét a Piave menti csatákban. L.: Hősi halál, *Magyarország*, 1918. április 4. és Hősi halál, *Budapesti Hírlap*, 1918. július 21.

²¹ L.: Betörések és lopások, *Komáromi Lapok*, 1918. szeptember 21., Zavargások a vidéken, *Komáromi Lapok*, 1918. november 9.

²² Egy rövid, újságban megjelent életrajzi beszámoló alapján 1920-ban Lutzenbacher Pál kismuzslai gazdaságán dolgozott. L.: A magyarság új képviselői, *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. május 22.

²³ „Apám földbirtokos, a cseh földreform előtt ezerszáz hold birtoka volt, később ötszáz holdja maradt” SZIRMAI: *i.m.*, 133. p.

²⁴ HATOS Pál: *Az elátkozott köztársaság*, Jaffa Kiadó, Budapest, 2018, 373–375. p.

²⁵ A cseh megszállás ellen, *Komáromi Lapok*, 1919. január 4.

²⁶ REŠKO, Alexander: *Čechy – 590 rokov prvej písomnej zmienky, 1419–2009*, KT Spol, Komárno, 2009, 29. p.

riusok jelenléte a felvidéki területeken nem átmeneti lesz. A polgári demokrácia alapjain berendezkedő új állam lehetővé tette, hogy a nemzeti kisebbségek is saját politikai mozgalmakat alapítsanak, s azok részt vegyenek a nemzetgyűlési (parlamentari), megyei/tartományi és önkormányzati választásokon. Az Osztrák–Magyar Monarchia birtokos rétege és a korábbi politikai elit jelentős szerepet játszott Csehszlovákia első magyar kötődésű pártjainak létrehozásában. Meg kell említenünk, hogy a földbirtokosok magatartása sem volt egységes, mivel a Prágában kihirdetett földreform hírére többen hagyták el otthonukat és a trianoni Magyarországra költöztek át.²⁷ Kivételek egyike volt Szent-Ivány József gömöri földbirtokos és gazdasági szakember, aki az 1920 februárjában megalakult Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt,²⁸ azaz a későbbi Magyar Nemzeti Párt (MNP) vezéregyénisége volt.

A háború utáni konszolidációt követően két magyar illetőségű párt rendelkezett országos szinten is számottevő támogatottsággal Csehszlovákiában: az 1919 folyamán alakult Országos Keresztényszocialista Párt (OKP) és a már említett Kisgazdapárt/MNP. A közelgő nemzetgyűlési választások előtt az OKP 1920. március végén Pozsonyban tartotta meg első országos kongresszusát, amelyen Lelley Jenő nyitrai ügyvédet választották meg a párt elnökévé.²⁹ Lényeges különbség volt az OKP és a Kisgazdapárt között, hogy míg az előbbinek a „szlovenszkoí őslakosok” koncepciója – a hungarus öntudattal rendelkező római katolikus szlovákokat és németeket is megcélozva – határozta meg a politikai kommunikációját, addig a kisgazdák szavazóbázisát inkább a magyar, protestáns kis- és középbirtokosok jelentették. Hozzá kell tenni, hogy voltak olyan kivételek, mint például Richter János római katolikus pap, aki az MNP szenátora és az OKP egyik kérlelhetetlen kritikusa volt. Mindemellett mindkét pártot – Szent-Ivány későbbi aktivista³⁰ jellegű kísérletét leszámítva – a mindenkori csehszlovák kormánnyal szembeni ellenzéki és a sérelmi (gravaminális) politikát folytató magatartás jellemezte.³¹ Komáromcsehiből is

²⁷ SIMON Attila – TÓTH László: *Kis lépések nagy politikusa. Szent-Ivány József, a politikus és művelődésszervező*, Fórum Kisebbségkutató Intézet – Történelemtanárok Társulása, Somorja, 2016, 41. p.

²⁸ Kisgazdapárt, *Komáromi Lapok*, 1920. február 11., In: ANGYAL Béla (szerk.): *Dokumentumok az Országos Magyar Kisgazda Földműves és Kisiparos Párt és a Magyar Nemzeti Párt történetéhez 1920–1936*, Fórum Kisebbségkutató Intézet – Fórum Régiofejlesztési Központ, Somorja, 2017, 31. p.

²⁹ Az országos keresztény szocialista kongresszus, *Népakarat*, 1920. március 28., In: ANGYAL Béla (szerk.): *Dokumentumok az Országos Keresztényszocialista Párt történetéhez, 1919–1936*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2004, 87. p.

³⁰ Az ellenzéki magyar politikusok konkurensei voltak az olyan aktivista politikusok (például: Csomor István, Schulcz Ignác, stb.), akik a mindenkori csehszlovák kormánykoalíciót támogatták. A Szent-Ivány-féle „nemzeti realpolitika” nem hasonlítható a Csomor- és Schultz-féle aktivizmushoz. L.: SIMON Attila: *Az elfeledett aktivisták. Kormánypárti magyar politika az első Csehszlovák Köztársaságban*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2013, 9–11. p.; SIMON-TÓTH: *i.m.*, 67. p.

³¹ SZARKA László: *A multietnikus nemzetállam 1918–1992*, Kalligram, Pozsony, 2016, 145. p.

több kisgazdapárti, későbbi MNP-s gazda származott,³² akik a fiatal, ambíciózus Jaross Andor kezdeti hátországát nyújthatták. 1920-tól kezdve Jaross szülei főleg Budapesten tartózkodtak, és ezt követően ő igazgatta a családi birtokot Csehíben.³³ 1920-ban először a Lelley vezette OKP-ba lépett be, viszont saját elmondása alapján abból az akkori pártelnök egyik Nyitrán elhangzott beszéde miatt lépett ki.³⁴

Jaross Andort nagyon érdekelték a földművelés különböző módszereinek alkalmazása és nyitott volt új mezőgazdasági metódusok elsajátítására is. Mindemellett szaktudását az immár Csehszlovákiába került magyarok – azon belül is a kisgazdák – gazdasági önszerveződésénél is hasznosította. A szlovenszkói magyarság – kényszerközösségként – több tekintetben is saját gazdasági érdekeit veszélyeztetve érezte a magát „nemzetállamként” definiáló Csehszlovákiában, amely alig titkolta például a földreform „nemzeti feladatát”.³⁵ A „történelmi országokban” (Csehország, Morvaország, Szilézia) a lakosság többsége ipari gyárakban dolgozott, legnagyobb hányadban a sziléziai területen. Ezzel szemben Szlovenszkó és Ruszinszkó (Kárpátalja) lakosai foglalkoztatottság szempontjából túlnyomóan a mezőgazdasági szektorba sorolhatóak, 1930-ban a szlovenszkói magyarok 65,3%-a dolgozott a mezőgazdaságban.³⁶ Köreiken belül a többségi gazdasági nacionalizmussal szemben megjelent a „kisebbségi gazdasági nacionalizmus”, amely egy „nemzeti” földrajzi térbe illeszkedett (Szlovenszkó magyarlakta vidéke), hogy azt a teret politikai eszközökkel jelképesen megvédje.³⁷ Ez a gyakorlatban egyrészt úgy jelent meg, hogy a csehszlovák Mezőgazdasági Tanács nemzetiségi összetételét sérelmezték az ellenzéki magyar politikusok, mivel a köztársaság e fontos, mezőgazdasággal foglalkozó szervében alulreprezentáltak voltak a magyarok.³⁸ Mivel a legtöbb párton kívüli szervezkedést a csehszlovák hatóságok államellenes tevékenységnek tekintették – politikai vonalat tulajdonítva azoknak³⁹ –, így az OKP és MNP berkein belül mezőgazdasági szakosztályokat indítottak, amelyek már az 1920-as évek elején kezdtek el működni.

³² SZEGHALMY Gyula: *Felvidék, Magyar Városok Monográfiája* Kiadóhivatala, Budapest, 1940, 219. p., 225. p., 234. p., 235. p.

³³ REŠKO: *i.m.*, 118. p.

³⁴ SÁNDOR Dezső: Egy óra Jaross Andorral, *Prágai Magyar Hírlap*, 1937. szeptember 5.

³⁵ SIMON Attila: Telepések Dél-Szlovákiában a két világháború között, *Korall*, 9. évf. (2008), 18. szám, 30–47. p., 31. p.

³⁶ Uő.: *Egy rövid esztendő krónikája. A szlovákiai magyarok 1938-ban*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2010, 24. p.

³⁷ GAUCSÍK István: A kisebbségi gazdasági érdekközösség kialakításának útjai, In: Uő. (szerk.): *A jog erejével. A szlovákiai magyarság gazdasági önszerveződése, 1918–1938*, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2008, 15. p.

³⁸ Szlovenszkó mezőgazdáinak fele magyar, mégsem kapott a magyarság képviselőt a mezőgazdasági tanácsban, *Barázda*, 1928. szeptember 16.

³⁹ GAUCSÍK: *A kisebbségi...*, 22–27. p.

Fodor Jenő, az MNP alelnöke és a párt hivatalos lapjának, a *Barázdának* a főszerkesztője⁴⁰ azon politikusok egyike volt, akik szorgalmazták országos és regionális szinten az ehhez hasonló szakosztályok létrejöttét. E szakosztályok – magyar tannyelvű szakiskolák hiányában – a gazdaképzést hivatottak pótolni,⁴¹ amelyek megszervezéséből és munkájából Jaross is kivette a maga részét. Az aktív, retorikai készségeiről ismert kisgazdapárti titkárból⁴² az MNP „zászlóbontását” követően a párt alelnöke lett,⁴³ majd a Fodor által kezdeményezett érsekújvári mezőgazdasági szakosztály elnökévé választották.⁴⁴ Az érsekújvári szakosztály nemcsak a városra korlátozódott, hanem a járás többi községét is magába foglalta, így különböző népakadémiákat, szaktanfolyamokat rendeztek, amelyek a gazdák mezőgazdasági szaktudását igyekeztek bővíteni.⁴⁵ Vetésdíjazásokat, illetve növénytermesztéssel és állattenyésztéssel kapcsolatos kiállításokat is szerveztek.⁴⁶ Az előbbieken Jaross szinte kivétel nélkül a bíráló bizottságban ült.⁴⁷ A párt szakosztályainak rendezvényei és ülései nem kizárólag az Érsekújvár környéki gazdák tudásának bővítésére szolgált, hanem a politikai agitáció/kampány terei is voltak.

Az MNP megalakulása előtt kisgazdapárti titkárként is a gazdasági spektrumon belül támadta a csehszlovák kormányzatot, amelyre főként az agrárvámok hiánya adott okot.⁴⁸ 1926-ban az OKP és az MNP eltérően vélekedett az Agrárpárt által szorgalmazott fix agrárvámok megszavazásának ügyében. Amíg a prágai nemzetgyűlésben az OKP nem adta fel merev ellenzéki ségét⁴⁹ (Szüllő Géza „gasteini levele”⁵⁰), addig az MNP támogatta a

⁴⁰ Fodor Jenő a Kisgazdapárt, majd az MNP alelnöke az 1920-as években. A Gömör-Nógrád Megyei Gazdasági Egyesület hivatalos lapjának, a *Magyar Gazdának* felelős szerkesztője. 1935-től a regionális gazdasági egyesületek létrehozásának irányítója, egyben a Sajóvölgyi Gazdasági Egyesület elnöke is. L.: GAUCSÍK István: A csehszlovákiai magyarság gazdasági szervezetei (1918–1938), *Korall*, 9. évf. (2008), 18. sz., 48–64. p., 52. p.

⁴¹ GAUCSÍK: A kisebbségi..., 27. p.

⁴² Élénk vita a rimaszombati kisgazdapárti ülésen, *Prágai Magyar Hírlap*, 1924. augusztus 13.

⁴³ Érsekújvárott zászlót bontott a Magyar Nemzeti Párt, *Prágai Magyar Hírlap*, 1925. október 20.

⁴⁴ A magyar nemzeti párt szervezkedése, *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. február 10.

⁴⁵ Szüllő hasznosnak értékelte a szakosztályok munkáját, amelyeket bizonyos községekben az OKP és az MNP közösen folytatott, viszont szerinte az MNP „odaküldte a titkárait” és „korteskedésre” használta fel főleg ezeket. Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattára (OSZK K), fond X, Szüllő Géza. X/18. 3. irat.

⁴⁶ Gyümölcs- és zöldségkiállítás Érsekújvárott, *Híradó*, 1925. október 13.

⁴⁷ Vetésdíjazás Perbetén, *Prágai Magyar Hírlap*, 1927. július 5.

⁴⁸ JAROSS Andor: A cseh-szlovák vámpolitika és az agrárvámok, *Prágai Magyar Hírlap*, 1924. augusztus 15. és SIMON: *Az elfeledett aktivisták...*, 62–63. p.

⁴⁹ A Keresztényszocialista Párt állásfoglalása az agrárvámok kérdésében, *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. május 8. In: ANGYAL: *Dokumentumok az Országos Keresztényszocialista Párt történetéhez...*, 339–340. p.

⁵⁰ 1924-ben az OKP-ben párton belüli válság volt, amely következtében Lelley Jenő, addigi pártelnököt lemondatták, helyére pedig Szüllő Géza került. A konfliktust követően

kezdeményezést. Az MNP és Szent-Ivány egyik első „reálpolitikai” színezetű döntése volt ez, amely szükségesnek tartotta a szlovenszkói magyar gazdák érdekében a csehszlovák kormánnyal való gazdasági együttműködést.⁵¹ Nem feledkezhetünk meg arról, hogy mindkét párt adott állásfoglalása jelentősen függött a budapesti politikai vezetéstől is, amelynek irányvonalát az 1920-as években Bethlen István határozta meg. Ez azt jelenti, hogy a két párt szűkebb vezetősége több alkalommal egyeztetett a magyar miniszterelnökkel, külügy-miniszterrel, prágai nagykövettel, amelyről az MNP törvényhozóinak munkájáról készült beszámoló is tanúskodik. A Masirevich Szilárd nagykövet által felterjesztett dokumentum az MNP politikáját méltatta,⁵² és vélhetően Szent-Ivány sem indulhatott volna el a „reálpolitika” útján úgy, hogy azt a magyar Miniszterelnökség vagy Bethlen István ne tudta volna.⁵³

Szent-Ivány és Szüllő nyilatkozataira reagálva, Jaross egy „középutas” álláspontra való törekvés jegyében egy ezzel foglalkozó cikkben kijelentette, hogy „amint a ker. szoc. párt nem hajlandó arra, hogy a kormány kátyúba jutott szekerét húzza, úgy a magyar nemzeti párt sem azért dolgozik, hogy a csehszlovák kormány helyzetén könnyítsen, még kevésbé azért, hogy egy ilyen eddig ránk magyarokra csak ellenzékes politika életét meghosszabbítsa.”⁵⁴ Bár a cikkben utal Szent-Ivány híres „kenyeret a szlovenszkói magyaroknak” felszólítására,⁵⁵ az Antonín Švehla-féle „úri koalíció”⁵⁶ megalakulását követően Jaross határozottan kijelentette, hogy „a csehszlovák nacionalizmus tovább harcol a nemzeti államért, mellyel szemben sikerre csak az összefogó, erős ellenzékesiség számíthat.”⁵⁷ A *Híradó* tudósítása szerint az MNP pártvezére saját politikai értékrendjéhez mérten radikálisnak tartotta a feltörekvő, ifjú politikus magatartását: „Jaross szélső ellenzéki politikát követel és a békeszerződésekben lefektetett jogok mellett tart ki. Ehhez nem szögezheti magát. Ma csak ellenzéki politika lehet megokolt, ennek feladását csak az esetben látja

Lelley és hívei kiléptek a pártból. Szent-Ivány ki akarta használni a válságot, hogy egy egységes nemzeti alapon működő pártot alakítson az által, hogy a Kisgazdapártba beolvasztja az OKP-t, amelyről lemorzsolódik a szlovák osztály. Az akció sikertelen lett, csupán a csekély támogatottsággal rendelkező Magyar Jogpárt fuzionált a kisgazdákkal. L.: ANGYAL Béla: *Érdekvédelem és önszerveződés: fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből, 1918–1938*, Fórum Intézet – Lilium Aurum, Galánta – Dunaszerdahely, 2002, 113–118. p.

⁵¹ SIMON: *Az elfeledett aktivisták...*, 62–63. p.

⁵² MNL OL, fond K 64, 17. csomó, 7. tétel, 346/res/1926, In: ANGYAL: *Dokumentumok az Országos Magyar Kisgazda Földműves és Kisiparos Párt és a Magyar Nemzeti Párt történetéhez...*, 116–126. p.

⁵³ SIMON: *Az elfeledett aktivisták...*, 61. p.

⁵⁴ JAROSS Andor: *A jövő útjai, Prágai Magyar Hírlap*, 1926. augusztus 3.

⁵⁵ ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 120. p., SIMON: *Az elfeledett aktivisták...*, 62. p.

⁵⁶ ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 131–152. p.

⁵⁷ JAROSS Andor: *A polgári kormány, Prágai Magyar Hírlap*, 1927. június 15.

lehetségesnek, ha nem a békeszerződésekben biztosított jogoknak, de teljes nemzeti, kulturális és gazdasági szabadságunk biztosítását érhetjük el.”⁵⁸

A Szent-Ivány-féle kísérlet (hivatalos) kudarcát és az agrárvámok „hosszú, fáradságos küzdelem”⁵⁹ árán való bevezetését követően a földreform és csehek magyarlakta vidékekre való szisztematikus telepítése adták az ifjú politikus ellenzéki politikájának fő célpontjait. Illetve az aktivista politika. Az MNP elnöke, Törköly József Az ellenzék feladata⁶⁰ és Jaross A magyar nemzeti politika című cikkeivel a „reálpolitika” útjáról igyekeztek visszaterelni a pártot az ellenzéki irányba, amellyel az MNP aktivista színezetű múltjával akartak leszámolni a nyilvánosság előtt.⁶¹ Az ellenzékiesség nyomatékosítása indokolt volt, mivel az MNP pártvezérének köréhez tartozó gróf Zay Károly által 1927. december elején alapított *A Nap* c. pozsonyi lap védelmébe vette Szent-Ivány kísérletét. A kudarcot úgy értékelte, hogy a csehszlovák kormány merev sovíniszta vonala miatt még nem érkezett el az idő arra, hogy a magyar pártok eredményes aktivizmust folytassanak.⁶² A párt 1927. december 12-én tartott losonci gyűlésén heves vitákat generált az MNP politikusai körében *A Nap* körül kibontakozó ügy. Amíg Szent-Ivány Zay lapját a párt hivatalos közlönyévé tette volna, addig Jarossal és ifj. Koczor Gyulával az élen, a többség ezt határozottan elutasította.⁶³

Jaross Zay lapjával felvette a harcot, amellyel „értelmezhetetlennek” találja azt, hogy *A Nap* „Szent-Iványt, a párt vezérét is mindenáron meg akarja védelmezni saját párthíveivel szemben. (?)”⁶⁴. Továbbá kijelentette, hogy „a magyar nemzeti párt tagjainak nemcsak nem túlnyomó része nem aktivista, hanem (...) nincs is aktivista tagja; azonkívül a magyar nemzeti párt nem az egység kedvéért tért le az aktivizmus útjáról, hanem egyszerűen azért, mert aktivizmusát nem honorálták s annak további folytatása sikertelennek látszott.”⁶⁵ Politikai álláspontját pedig határozottan a „magyar nemzeti politika” programjára szűkíti: „A mai csehszlovák kormányzat célja: a csehszlovák nemzet feltétlen hegemóniáját biztosítani. A nemzeti kisebbség részéről elfogadott reálpolitika pedig szintén egyet jelent: elfogadását eme csehszlovák nemzeti célnak. A magyar nemzeti politika célja pedig a nemzeti statusquo fen[n]tartása s ennek eszközei a magyar kisebbség teljes kulturális, gazdasági és politikai jogainak érvényesítése.”⁶⁶ A „vessük el a demagógiát”⁶⁷ jelszavát

⁵⁸ Szent-Ivány József nagy beszéde Léván, *Híradó*, 1927. szeptember 10.

⁵⁹ JAROSS Andor: A mezőgazdasági helyzet, *Prágai Magyar Hírlap*, 1929. február 17.

⁶⁰ TÖRKÖLY József: Az ellenzék feladata, *Prágai Magyar Hírlap*, 1926. február 27.

⁶¹ SIMON-TÓTH: *i.m.*, 151. p.

⁶² SIMON: *Az elfeledett aktivisták...*, 72–73. p.

⁶³ Uo. 74. p.

⁶⁴ JAROSS Andor: A Magyar Nemzeti Párt politikája, *Barázda*, 1928. február 12..

⁶⁵ Uő.: A magyar nemzeti politika, *Prágai Magyar Hírlap*, 1928. január 8.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 120. p.

hangoztató reálpolitikus Szent-Ivány szemében szálla lehetett a fokozatosan nagyobb babérokra törő és a vehemens, negativista, gyakran az idealisztikus tartalmú kijelentések eszköztárát is segítségül hívó Jaross.

Érdekes szemügyre venni Jaross Andor külpolitikai témájú publicisztikáját az 1920-as évek második feléből. Az ehhez hasonló témájú cikkek mennyiségét tekintve, úgy tűnik kevésbé foglalkoztatta őt ekkor a diplomácia, mint a gazdaságpolitika. Mindenesetre feltűnő Jaross pacifizmusra felszólító hozzáállása az európai konfliktusok kezelése esetében: „(...) először leszerelés s azután biztonság: egy leszerelt Európában tényleg hatalmat jelentene a népszövetség, mert morális hatalmát nem keresztezhetnék az egyes államok érdekében bármikor felvonuló hadseregek.”⁶⁸ Ezen kijelentést követően, olvassuk tovább Jaross szavait: „Európa mai rendjét a békeszerződés szabta meg s önként felvetődik az a kérdés, vajon tényleg az igazság, a népeknek járó szabadság alapján alkották meg az új Európát; ha igen, úgy miért kellenek milliós hadseregek a jelenlegi helyzet fenntarthatása miatt.”⁶⁹ A sorokból kiolvasható, hogy Jaross a béke legfőbb akadályaként mutatta be a versailles-i békerendszert, továbbá Csehszlovákia Európában elfoglalt helyéről is több alkalommal nyilatkozott korábbi írásaiban. „Csehszlovákia sem geográfiai alapon nem egységes terület, sem népi, nemzetiségi alapon: nyilvánvaló tehát, hogy államiségének mai keretek közti fenntartását a legjobban úgy biztosíthatja, ha felismerve az idők parancsát az állam alapjait a teljes nemzetiségi egyenjogúság, a teljes belbéke és a komolyan felfogott pacifizmus pilléreire rakja.”⁷⁰

Jaross számára az első nagy megmérettetést az 1928-as tartományi választások jelentették. 1928. július 1-jén új közigazgatási rendszert vezettek be Csehszlovákiában, a nagyzsupákat egy-egy nagyobb tartomány váltotta fel. Minden új közigazgatási egység saját tartománygyűléssel rendelkezett, ahová az adott tartomány (esetünkben Szlovenszkó) lakosai beválaszthatták a pártok képviselőit.⁷¹ Az egyre nagyobb népszerűségnek örvendő Jaross, akit a párt komáromi körzetének elnökévé is választottak,⁷² az 1928. december elején tartott tartománygyűlési választásokon a két párt kapcsolt jelölőlistáján az 5. helyen szerepelt.⁷³ A választásokat követően végül nem jutott be, és az MNP részéről Blanár Béla, Nagy Nándor és Giller János lettek tartománygyűlési képviselők.⁷⁴ Jaross az 1920-as évek végén bár népszerű volt Komárom és

⁶⁸ JAROSS Andor: A háború likvidálása – Európa pacifikálása, *Prágai Magyar Hírlap*, 1930. február 22.

⁶⁹ Uo.

⁷⁰ Uő.: Asszimiláció, *Prágai Magyar Hírlap*, 1928. augusztus 17..

⁷¹ ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 159–160. p.

⁷² A magyar nemzeti párt impozáns gyűlése Komáromban, *Barázda* 1928. október 14.

⁷³ A magyar nemzeti párt országos képviselőtestületi klubja, *Prágai Magyar Hírlap*, 1928. november 6.

⁷⁴ ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 162. p.

Érsekújvár környékén, viszont továbbra is alapvetően Nyugat-Szlovenszkóra terjedt ki ismertsége, ezen a vidéken adott elő a választási népgyűléseken is.⁷⁵

Az 1929-es nemzetgyűlési választások idején Jaross személye és a jelölőlistán való szereplése körül egy kisebb sajtóháború bontakozódott ki az MNP politikusai és Zay lapja között, amellyel Szent-Ivány továbbra is fenntartotta a kapcsolatot még 1929 márciusában is.⁷⁶ Az OKP és az MNP ezúttal „autonómista blokkba” tömörülve közös listát alkottak, amelyről Ótátrafüreden egyezett meg a két párt vezetősége.⁷⁷ Felröppentek olyan hírek is az ótátrafüredi tanácskozásról, hogy Szent-Ivány hozzájárulása nélkül fogadták el a listát, és Jaross itt éles kritikát fogalmazott meg az MNP pártvezérével szemben, aki – szívbetegséggel küszködve – görcsöt kapott és elájult.⁷⁸ A *Nap* tudósítása szerint az érsekújvári mezőgazdasági szakosztály ülésén a gazdák szinte egyhangúan követelték Jaross első helyen való jelölését a választókerületben.⁷⁹ A lista nyilvánosságra kerülését követően Jaross a 8. helyen szerepelt,⁸⁰ amelyet hívei méltatlannak tartottak. A *Nap* állításai szerint Jaross igazolta a komáromi körzet elégedetlenségét a jelölőlistánval kapcsolatban.⁸¹ Az MNP végül – Törköly és Szent-Ivány által aláírt nyilatkozatban – teljes mértékben elutasította és „kútmérgező cikkeknek” minősítette a Zay Károly lapjában megjelent tudósításokat.⁸² Az első szavazás lezajlását követően A *Nap* tudósítója szerint az MNP érsekújvári nagygyűlésén az udvardi gazdák Szent-Iványtól számon kérték, hogy miért hagyta figyelmen kívül a pártvezetőséghez intézett sürgönyeiket, amelyben Jaross első helyen való jelölését követelték. Az egyik gazda szavaira, amikor egy heves szócsata közepette azt mondta, hogy akkor fogják megbecsülni Jarost, ha már nem lesz a pártban, Szent-Ivány erélyesen válaszolt: „Ilyeneket ne beszéljenek, mert erre Jaross úr magukat nem jogosította fel. Aki azért hagyta ott a magyar pártot, mert a személyes

⁷⁵ Gyűlések a vidéken, *Barázda*, 1928. november 18.

⁷⁶ Národní archiv České republiky (NA ČR), f. Předsednictví ministerské rady (PMR), k. 575. 4470/1929. In: ĎURKOVSKÁ, Mária – GABZDILOVÁ, Soňa – OLEJNÍK, Milan (szerk.): *Maďarské politické strany (Krajinská kresťansko-socialistická strana, Maďarská národná strana) na Slovensku v rokoch 1929 – 1936. Dokumenty, Spoločenskovedný ústav SAV, Košice, 2012, 14–17. p.*

⁷⁷ ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 166. p. A két párt közös listán való indulásáról szóló megegyezés korántsem volt konfliktusmentes. Az OKP papi szárnyának egyik vezérégyénisége, Franciscy Lajos ellenezte az MNP-vel való együttműködést. OSZK K, fond X, Szüllő Géza. X/18. 1. irat.

⁷⁸ Szent-Ivány hozzájárulása nélkül született meg a közös lista, *A Nap*, 1929. október 9., OSZK K, fond X, Szüllő Géza. X/18. 4. irat.

⁷⁹ Megkezdődött a tülekedés a mandátumokért, *A Nap*, 1929. október 2.

⁸⁰ A képviselőházba Szent-Iványt és Törkölyt, a szenátusba Richter Jánost jelöli első helyen a magyar nemzeti párt, *Prágai Magyar Hírlap*, 1929. október 5.

⁸¹ Jaross is megszólal a „Jaross-ügyben”, *A Nap*, 1929. október 15.

⁸² A magyar nemzeti párt nyilatkozata, *Híradó*, 1929. október 12.

ambícióit nem elégítették ki, az menjen Isten hírével, arra nekünk nem lehet szükségünk.”⁸³

Jaross az 1929-es választásokat követően bár nemzetgyűlési képviselő nem lett, viszont 1930-ban Nagy Nándor mandátumáról való lemondását követően bekerült a pozsonyi tartománygyűlésbe.⁸⁴ Szent-Ivány tagadta, hogy „titokzatos okok” miatt mondott volna le a képviselőségéről Nagy,⁸⁵ viszont sejtethjük, hogy a pártvezér ezzel próbálhatta a számára kényelmetlen, de kétségtelenül – legalábbis regionális szempontból – népszerű Jarosznak és híveinek igényeit kielégíteni. Tekintettel arra, hogy a tartománygyűlés szűk hatáskörrel rendelkezett és a képviselőtestület egyharmadát a kormány delegálta,⁸⁶ Jarost egy kevésbé fontos pozícióba „emelhette” a „kecske jól lakjon, de a káposzta is megmaradjon” alapon. A nemzetgyűlési választások idején *A Nap* hasábjain többször úgy mutatták be Jarost, mint aki „teljesen Szüllő befolyása alatt áll és Szüllő bízta fel a Szent-Ivány elleni támadásra is”,⁸⁷ továbbá az MNP-ben szöbeszéd járt arról, hogy az OKP elnökének egyik beépített embere lenne.⁸⁸ A pozsonyi rendőr-igazgatóság egyik dokumentumából is az derül ki, hogy Jaross Andor Törköly József egyik legfontosabb segítője és Szüllő Géza bizalmasa, aki gyakran elkísérte őt külföldi útjain a kisebbségi kongresszusokra.⁸⁹

A „modern nacionalizmus” útján – Pozsonytól Prágáig (1929–1935)

Szüllő 1929 augusztus végén vitte magával először genfi útjára Jarost. Az európai kisebbségek nemcsak az adott államon belül adtak hangot saját sérelmeiknek, követeléseiknek, hanem igyekeztek minél szélesebb, nemzetközi körben ismertetni közösségük helyzetét az adott államban. 1925–26-tól kezdve az Európai Nemzetiségi Kongresszus volt a legfontosabb fóruma a kontinens nemzeti kisebbségei számára, amelyek meghatározó alakjai Ewald Ammende észtországi német publicista, politikus és Josip Wilfan olaszországi szlovén politikus voltak. Az utódállamok magyar kisebbségeinek képviselői nem feltétlenül tekintettek hasonlóképpen a kongresszus funkciójára, amely főként Szüllő és az erdélyi magyarok képviselője, Jakabffy Elemér szerve-

⁸³ Jaross és Koczor között megindult a közelharc a mandátumért, *A Nap*, 1929. október 23.

⁸⁴ Jaross Andor a magyar nemzeti párt új tartománygyűlési képviselője, *Prágai Magyar Hírlap*, 1930. augusztus 29.

⁸⁵ Jaross Andor mandátuma és a kormánysajtó vaklármája, *Prágai Magyar Hírlap*, 1930. szeptember 19.

⁸⁶ ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 160. p.

⁸⁷ Szent-Ivány hozzájárulása nélkül született meg a közös lista, *A Nap*, 1929. október 9.

⁸⁸ SIMON-TÓTH: *i.m.*, 151–152. p.

⁸⁹ Slovenský národný archív (SNA), f. Policajné riaditeľstvo v Bratislave (PR BA), 252. kr., 4044/1930. In: ĐURKOVSKÁ–GABZDILOVÁ–OLEJNÍK. *i.m.*, 20–23. p.

zethez fűződő viszonyuk különbségében mutatkozott meg.⁹⁰ Szüllő politikai magatartásának mozgatórugóit a revizionizmus határozta meg az egész korszakban,⁹¹ amely érdekében minden lehetséges eszközt igyekezett hasznosítani, így a kongresszust is. Miután Flachbarth Ernő, a szlovenszkói ellenzéki magyar pártok Központi Irodájának vezetője és Szüllő mellett a kongresszus egyik fontos résztvevője 1929 tavaszán gyanúba keveredett a Tuka-ügy kapcsán,⁹² Jaross valószínűleg őt hivatott helyettesíteni.⁹³ Szüllő számára Jaross több okból is lehetett kézenfekvő választás. A fiatal, római katolikus, németül tökéletesen beszélő⁹⁴ és a külpolitikai meglátások terén tehetséges rétor mellett az is szólhatott, hogy publicisztikájában is gyakran a kisebbségi szerződések formális jellegét sérelmezte és Prága hajthatatlan kritikusa volt. Nem mellékes, hogy Jaross mindenféle aktivista és „reálpolitikai” kezdeményezést ellenezett, a szigorúan vett ellenzéki politika híve volt. A komáromcsehi politikus összesen háromszor vett részt a kisebbségi kongresszuson, amelyből kettőt Genfben (1929, 1930),⁹⁵ egyet pedig Bécsben (1932)⁹⁶ rendeztek meg.

A bécsi kongresszuson a szlovenszkói magyar ellenzékiiség egy új hangadója is megjelent, aki 1931-től politikai múlt nélkül robbant be a közéletbe.⁹⁷ Gróf Esterházy János nyitraújlaki földbirtokos már 1931-ben is részt vett a kongresszuson, viszont a következő évben Jarossal együtt – a kongresszushoz mérten – radikálisabb irányt kértek számon a szervezeten. Esterházy váratlan megjelenése a közéletben a Csehszlovákiai Magyar Népszövetségi Liga tisztújító gyűléséhez kötődik. 1931 júliusában Novék Béla elnökletével tartotta meg Losoncon tisztújító gyűlését a Csehszlovákiai Magyar Népszövetségi Liga, amely értelmében Pozsonyba helyezte át székhelyét a szervezet, elnökké Esterházy Jánost és ügyvezető alelnökké Jaross Andort választották.⁹⁸ A gróf

⁹⁰ EILER Ferenc: *Kisebbségvédelem és revízió. Magyar törekvések az Európai Nemzetiségi Kongresszuson (1925-1939)*, MTA Kisebbségkutató Intézet – Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 157–165. p.

⁹¹ OSZK K, fond X, Szüllő Géza. X/15. In: ANGYAL: *Dokumentumok az Országos Keresztényszocialista Párt történetéhez...*, 373. p.

⁹² ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 163–164. p. Vojtech Tukáról / Tuka Béláról és a Tuka-perről bővebben L.: FEDORČÁK, Peter: *Tuka proti republike. Proces z roku 1929*, Marenčin PT, Bratislava, 2018.

⁹³ EILER: *i.m.*, 144. p. A pozsonyi rendőr-igazgatóság egyik irata szerint Jaross az „új Flachbarthtá” kell nevelni, hogy Szüllő külföldi útjain segítse őt. SNA, f. PR BA, 252. kr., 4044/1930. In: ĐURKOVSKÁ–GABZDILOVÁ–OLEJNÍK: *i.m.*, 22. p.

⁹⁴ „Én azonban németül csaknem úgy beszélek, mint magyarul.” SZIRMAI: *i.m.*, 133. p.

⁹⁵ A többségi nemzetnek kell először bizalommal fordulnia a kisebbségekhez, *Prágai Magyar Hírlap*, 1929. augusztus 28.

⁹⁶ A kisebbségvédelem általános kiterjesztését sürgeti a kisebbségek bécsi kongresszusa, *Prágai Magyar Hírlap*, 1932. július 1.

⁹⁷ ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 178–182. p.

⁹⁸ A csehszlovákiai Magyar Népszövetségi Liga Pozsonyba helyezte át székhelyét, *Magyar Kisebbség*, 10. évf. (1931), 12. sz. (június 16.), 454. p.

„nagypolitikában” való megjelenéséhez hozzá kell fűznünk, hogy magyarországi körök (Esterházy Móric⁹⁹) és a magyar kormány támogatásával vált Szüllő utódjává. 1931 augusztusában Bethlen István lemondott a miniszterelnöki posztról, akinek bizalmas embere volt az OKP akkori elnöke.¹⁰⁰ Károlyi Gyula rövidéletű adminisztrációját a Gömbös Gyula-féle kabinet váltotta 1932 októberétől, amely a kisebbségi magyar pártok vezetői számára ideiglenes bizonytalanságot okozott.¹⁰¹ A korábbi magyar honvédelmi miniszter – állítólag – rossz viszonyban volt Szüllővel, és Magyarországon közölték vele, hogy csak Esterházy elnökké választása esetén biztosíthatja az OKP részére a magyarországi anyagi támogatásokat.¹⁰² Végül 1932 decemberében Ótátrafüreden választották meg az OKP elnökévé Esterházyt, akit Szüllő javasolt a poszt betöltésére.¹⁰³

Amíg az 1929-es nemzetgyűlési választások még a standard koalíciós kormányzás stabilitását sugallták, addig az 1931-es községi választások a szélsőséges politikai erők előretörését mutatták, főként Csehszlovákia Kommunista Pártja (CSKP) esetében, amely okait a világgazdasági válság társadalmi hatásában kell keressük. 1930–31-ben élénken érintette Csehszlovákiát a New York-i tőzsde összeomlása,¹⁰⁴ főként a mezőgazdaság területén, amelyről Jaross is értekezett az MNP egyik pártvezetőségi ülésén.¹⁰⁵ Az újdonsült tartománygyűlési képviselő kifejtette, a párt milyen fontossággal bír ilyenkor, hogy „a kisebbségi magyarság földművessége a gazdasági válság mélypontján érezze és tudja, hogy van egy szervezete és annak vezetői, akik a sötétben is utat tudnak neki mutatni.”¹⁰⁶ A zömében agrárius Szlovenszkóban a krízist elmélyítette az 1931-es katasztrofális terméshozam,¹⁰⁷ amely következtében

⁹⁹ Esterházy Móricné Károlyi Margit Szüllő Géának írt levele arról számol be, hogy a korábbi miniszterelnök figyelemmel kíséri a felvidéki magyar pártok tevékenységét. OSZK K, fond X, Szüllő Géza, X/79, 1. irat.

¹⁰⁰ ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 177–178. p.

¹⁰¹ Štátny archív v Košiciach (ŠA KE), pracovisko Košice (KE), fond Policajné riaditeľstvo v Košiciach (PR KE), 5. kr., Mat/562/1, 14159/1932.

¹⁰² ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 179. p.

¹⁰³ *Uo.*, 186–187. p. A pozsonyi Tartományi Hivatal számára eljuttatott 1932. november 12-i jelentésben a következő áll: „Az ő [Esterházy] pozíciója az OKP-n belül kifejezetten erős, mivel a budapesti kormányzati körök bizalmát élvezi, akik nem rejtik véka alá azon kívánságukat, hogy a párt elnöke Esterházy legyen. (...) Esterházy János egy átlagos képességekkel bíró ember, aki nem rendelkezik olyan rálátással, képességekkel és leleményességgel, hogy vezetői politikai pozíciót tudjon betölteni. E tulajdonságok hiányát bizonyítja a párt bizottsági ülése, amelyen olyan óvatlanul támadta meg az egyházi párttagokat, hogy az elnöki jelölése könnyen veszélybe kerülhet.” ŠA KE, pracovisko KE, fond PR KE, 5. kr., Mat/562/1, 1/12873/1932.

¹⁰⁴ SIMON: *Az elfeledett aktivisták...*, 137. p.

¹⁰⁵ JAROSS Andor: A mezőgazdasági válság (I-II.), *Prágai Magyar Hírlap*, 1931. március 27–28.

¹⁰⁶ *Uo.*: A mezőgazdasági válság II., *Prágai Magyar Hírlap*, 1931. március 28.

¹⁰⁷ Több mint fél évszázad óta nem volt Délszlovenszkon oly rossz termés, mint ez évben!

Jaross „Délszlovenszko fekete évének” nevezte 1931-et.¹⁰⁸ A növekvő munkanélküliség és gazdasági nehézségek az ellenzék számára kiváló terepet nyújtottak a kormányellenes propaganda folytatásához. 1932-ben František Udržal kormányfőt lemondatták, akinek helyére Jan Malypetr került. Prága a fokozatosan radikalizálódó kisebbségekkel szemben erőteljesebben lépett fel,¹⁰⁹ amely Jaross esetében cikkeinek cenzúrázásával,¹¹⁰ bizonyos esetekben pedig letartóztatással és néhány napos szabadságvesztéssel is járt.¹¹¹

A Csehszlovákiában élő nemzeti kisebbségek és pártjainak radikalizálódása alatt az ellenzéki magyar pártokat is értjük. Ennek a tendenciának az egyik látható jele volt az MNP berkein belül és a Jaross Andor által megszervezett ifjúsági csoport és szakosztály, a Fiala Magyarok Munkacsoportjának (FMM) tevékenysége. Jaross is azon politikusok közé tartozott, aki előszeretettel foglalkozott ifjúságpolitikai témákkal, és nem nézte jó szemmel az „újarcú magyarok” hozzáállását a „magyar nemzeti munkához.” Tekintettel arra, hogy ezek a fiatalok az egyetemet járt kisebbségi magyar értelmiséget adták az 1920-as és az 1930-as évek fordulóján, Jaross a szlovenszkoí magyar ifjúság egy másik rétegét szándékozta megszólítani: a középiskolát nem végzett, mezőgazdasági szektorban dolgozó fiatal magyarokat. „Aránylag keveset foglalkoztunk azzal az ifjúsággal, mely ugyanezen idő alatt a távoli falvakban, a magyar erő igazi rezervoárjában, a magyar községekben az eke szarva mellett emberré serdült. Azokról a magyar fiatalokról van szó, akinek nem állt módjában a középiskolába kerülni, vagy tovább egyetemi tanulmányokat folytatni (...) Ez a generáció, minthogy számbeli ereje a magyarság létszámának tíz percentje, nagy sorsformáló tényező a nemzeti organizmusban. Ezt a generációt megismertük részben a pártok által rendezett mezőgazdasági tanfolyamokon és láttuk, hogy hivatásérzet, nemzeti kötelességteljesítés és felelősség szempontjából nem maradnak el intelligens fiataljaink mögött. (...) A falusi földműves ifjúság felfogása ma – miután a dolog felfogásánál fogva nincs annyiféle eszmeáramlatnak kitéve, mint az egyetemeken tanuló ifjúság – közelebb áll bizonyos nemzeti tradicionalizmushoz: ez pedig lényeges körülmény, mely egyben irányt szab. A vele egy generációjú intelligens fiatalság tehát úgy töltheti be már most is érvényesülő szerepét, hogy a nemzeti tradicionalizmust benne öntudatosítja és nemzeti mentalitását a modern nacionalizmus építő gondolatvilágával mélyíti ki. (...) Ennek a magyar földművességnek gerinces

Prágai Magyar Hírlap, 1931. július 17., SIMON Attila: *Telepesek és telepes falvak Dél-Szlovákiában a két világháború között*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2008, 145. p.

¹⁰⁸ JAROSS Andor: Délszlovenszko fekete éve, *Prágai Magyar Hírlap*, 1931. július 28.

¹⁰⁹ ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 181. p.

¹¹⁰ JAROSS Andor: A „híd”-szerep, *Prágai Magyar Hírlap*, 1932. május 26., Elkobozták!, *Prágai Magyar Hírlap*, 1932. május 28.

¹¹¹ Rendtörvényes vétség címén föltételeesen nyolc napi fogházra ítélték Jaross Andor tartománygyűlési képviselőt, *Prágai Magyar Hírlap*, 1934. március 23.

öntudata van, mely oly mértékben nyer jelentőségében, amely mértékben távolodik el esetleg az intelligens társadalom a nemzeti gondolat fókuszától. Úgy érzem, hogy itt az ideje annak, miszerint meglevő kereteinken belül fokozottabb figyelmet szenteljünk falusi földműves fiatalságunknak.”¹¹²

A sorokból kiolvasható, hogy a függetlenségét féltve óvó Sarlóval, Prohászka Körökkel és egyetemista szervezetekkel¹¹³ szemben a nyugat-szlovenszkói gazdák körében népszerű politikus a szlovenszkói magyar ifjúság ügyében egy új alternatívával kívánt jelentkezni, amelyben a „szlovenszkói patriotizmus” helyett a „kisebbségi magyar nacionalista gondolatot” helyezi előtérbe.¹¹⁴ Az új szlovenszkói magyar fiatal értelmiségiektől a komáromcsehi politikus azt várja el, hogy „simuljon hozzá a kisebbségi sorsban élő nemzet-hez, a maga életcélját, egyéni ambícióját és tehetségét állítsa be a nemzeti organizmus erővonalába.”¹¹⁵ Jaross az MNP érsekújvári mezőgazdasági szakosztályának korábbi elnökeként minden bizonnyal a város környéki és a családközi fiatal gazdák támogatására számíthatott ebben. Erre utal az is, hogy 1931 decemberében mondta ki az MNP érsekújvári körzeti gyűlése az ifjúsági szervezetek megszervezését¹¹⁶ és az FMM első helyi szervezete Udvardon alakult meg 1932 elején,¹¹⁷ a második egy évvel később a párt lévai körzetében.¹¹⁸ Ez idő alatt határozhatták meg Jarossék az FMM alapszabályát¹¹⁹ és szimbolikáját, amelynek egyik eleme a megkülönböztető fekete nyakkendő,¹²⁰ másik eleme pedig a paramilitáris csoportosulásokra jellemző egységes köszönés, a „Jobb jövőt! – Adjon Isten!” volt.¹²¹ Az FMM-be 21–40 évesek léphettek be, akiknek lehetőleg tartalékos katonáknak kellett lenniük. Jarosshoz hasonlóan,

¹¹² JAROSS Andor: Tavaszri rügyek a magyar nemzeti munka frontján, *Prágai Magyar Hírlap*, 1931. április 11.

¹¹³ Bővebben a Magyar Akadémikusok Keresztény Köreiről (MAKK), a Sarló mozgalomról és a Prohászka Körökről L.: BAJCSI Ildikó: *Kisebbségi magyar küldetés Csehszlovákiában. A sarlós nemzedék közösségi szerepvállalása Trianon után*, L'Harmattan – Impulzus, Budapest, 2021, illetve MOLNÁR Imre: A szlovenszkói magyar közművelődés meghatározó összetevői 1920–1945 között, In: FILEP Tamás Gusztáv – TÓTH László: *A (cseh)szlovákiai magyar művelődéstörténete, 1918–1998*, II. kötet, Ister, Budapest, 1998, 179–233. p.

¹¹⁴ Jaross: Tavaszri rügyek...

¹¹⁵ Uő. A magyar ifjúság és a nemzeti organizmus, *Prágai Magyar Hírlap*, 1932. december 6.

¹¹⁶ Az ifjú magyarok helyi munkacsoportjainak megszervezését mondta ki a magyar nemzeti párt érsekújvári körzeti gyűlése, *Prágai Magyar Hírlap*, 1931. december 12.

¹¹⁷ „Az apák tántoríthatatlan nemzethűségével, de a fiuk felelősségérzetével és szorgalmával előre!”, *Prágai Magyar Hírlap*, 1932. január 14.

¹¹⁸ Megalakult a magyar nemzeti párt lévai körzetének ifjúsági munkacsoportja, *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. február 5.

¹¹⁹ NA ČR, fond PMR, 575. kr., S 1468, PMV 13207/1933, In: ANGYAL: *Dokumentumok az Országos Magyar Kisgazda Földműves és Kisiparos Párt és a Magyar Nemzeti Párt történetéhez...*, 164–165. p.

¹²⁰ „A csoport tagjai nemcsak ünnepi alkalmakkor, de minden közszerepléskor azonos formájú és színű, magyar stílusú nyakkendőt viselnek.” Uo., 165. p.

¹²¹ JAROSS Andor: „Jobb jövőt!” – „Adjon Isten!”, *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. április 16.

ebben az időben tett javaslatokat az OKP vezetésének Esterházy is a fiatal nemzedék megszólítását illetően, szintén „kitüntetett figyelmet” tulajdonítva a leszerelt katonáknak.¹²² Az addig újsághasábokon diplomatikus hangvételű „ifjúsági vezér” az udvardi szervezet megalakulásakor nyíltan elutasította az újarcú magyarok kifejezést, mivel „mi csak egyet ismerünk, az 1000 éves magyar arcot.”¹²³

Az MNP 1933 májusában tartott lévai nagygyűlését, Jaross ügyvezető elnökké való megválasztását és a „nemzeti megújulás” programjának Szent-Ivány által való meghirdetését követően¹²⁴ látványos dinamikával alakultak meg az FMM új szervezetei immár nemcsak Nyugat-, de Kelet-Szlovenszko magyarlakta vidékén, az Ung-vidéken és Felső-Bodroghközben is.¹²⁵ A magyar fiatalokból toborzott párthadsereg¹²⁶ az erőszak alkalmazásától sem riadt vissza, amelyet az 1933 júniusában tartott udvardi felvonulás szemléltetett. A hónap elején az érsekújvári fiatal munkások körében végzett ellenzéki magyar pártok kampányával szemben a CSKP is megmozdult,¹²⁷ féltve saját szavazóbázisát. Június 11-én esti órákban 300 udvardi magyar fiatal katonai rendben vonult fel zöld zászlók alatt, éljenezve a revíziót. A menetből három fiatal férfi egy Benčík Vojtech / Bencsik Béla nevű illetőt fizikailag bántalmazott, azzal vádolva őt, hogy kommunista. A Minisztertanács elnökségéhez eljuttatott jelentés szerint antiszemita felhangja is volt a felvonulásnak.¹²⁸ Nagyjából egy héttel később a tetteseket és az udvardi polgármestert, Pintér Bélát a hatóságok letartóztatták,¹²⁹ amelyet a kommunista sajtó az „urakkal” szembeni hiszékenységnak tulajdonított.¹³⁰

Az esetet követően még néhány magyarlakta községben alakultak meg az FMM új helyi szervezetei,¹³¹ Jaross 1933. július elején „Fiatal Magyarok Mun-

¹²² Archiv Ministerstva zahraničních věcí České Republiky (A MZV ČR), fond II. s. 1918-1939, III. r., 278. kr., 19531/1932. prez. In: ĐURKOVSKÁ-GABZDILOVÁ-OLEJNÍK: *i.m.*, 111-112. p.

¹²³ NA ČR, fond PMR, 575. kr., S 1468, PMV 13207/1933, In: ANGYAL: *Dokumentumok az Országos Magyar Kisgazda Földműves és Kisiparos Párt és a Magyar Nemzeti Párt történetéhez...*, 165. p.

¹²⁴ Szent-Ivány a meg nem alkuvó nacionalizmus programját fejtette ki a magyar nemzeti párt lévai országos nagygyűlésén, *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. május 16.

¹²⁵ Három kelet-szlovenszko-i községben megalakult a magyar nemzeti párt ifjúsági munkacsoportja, *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. június 10. ŠA KE, pracovisko KE, fond PR KE, 5. kr., Mat/570/1, 9414/1933.

¹²⁶ SIMON: *Az elfeledett aktivisták...*, 138. p.

¹²⁷ A munkás ifjúság egységfrontja, *Vörös Zászló*, 1933. június 10.

¹²⁸ NA ČR, fond PMR, 575. kr., S 1468, PMV 13207/1933. In: ANGYAL: *Dokumentumok az Országos Magyar Kisgazda Földműves és Kisiparos Párt és a Magyar Nemzeti Párt történetéhez...*, 166-167. p.

¹²⁹ Rendtörvényes bűncselekmény címén letartóztatták öt udvardi legényt, *Magyar Újság*, 1933. június 21.

¹³⁰ Letartóztatások a magyar falvakon, *Vörös Zászló*, 1933. július 1.

¹³¹ Királyhelmeceen megalakult a magyar nemzeti párt ifjúsági munkacsoportja, *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. július 9.

kacsoportja” címmel közölt cikket a *Prágai Magyar Hírlapban*,¹³² viszont 1933 július végén hivatalosan is betiltották az ifjúsági osztályt, arra hivatkozva, hogy félkatonai szervezkedés.¹³³ A hónap végén az MNP az „ifjúsági vezért” bízta meg, hogy tárgyalásokat folytasson a tartománygyűlés elnökségével a tiltás kapcsán, amely következtében Komáromcsehiben házkutatást tartottak a csehszlovák hatóságok.¹³⁴ A sajtó tükrében a Jozef Országgh-gal folytatott tárgyalások eredménye az volt, hogy bár engedélyezték a párt ifjúsági szakosztályának működését, szabályzatát viszont a hatóságok kívánalma szerint módosították.¹³⁵ Ennek ellenére 1933 után az FMM nem fejtett ki további tevékenységet, regionális és helyi szervezetei is megszűntek.

Az 1930-as évek első felében nemcsak Csehszlovákia politikai tényezői közötti erőviszonyok változtak meg, hanem az ellenzéki magyar pártok berkein belül is egyfajta hangsúlyeltolódás figyelhető meg, amely az MNP esetében a jobbratulódással jellemezhető. A párt politikai retorikája Bethlen István miniszterelnök lemondását követően fokozatosan megváltozott, és az 1920-as évek második felének nemzeti liberális vonalától – már a lévai programadó beszéd és Gömbös Gyula hatalomra kerülése előtt – a „nemzeti és erőteljes szociális irány” követésének hirdetéséig jutott el 1932 májusában.¹³⁶ Szent-Ivány és Szüllő is Bethlen bizalmas embereinek számítottak, így biztos anyagi háttérrel tudtak biztosítani pártjaiknak, viszont Károlyi Gyula és Gömbös miniszterelnöksége idején ez megváltozott.¹³⁷ A közös magyar parlamenti klub 1932. április 17-én tartott kassai ülésén, amelyen valószínűleg Jaross is részt vett,¹³⁸ Szüllő az OKP problémás anyagi helyzetéről is beszélt, miszerint rendkívül csökkentek a keresztényszocialistáknak szánt magyarországi támogatások.¹³⁹ Az MNP esetében 1932 júliusában – Szent-Ivány országos körútját

¹³² JAROSS Andor: A „Fiatal Magyarok Munkacsoportja”, *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. július 7.

¹³³ A szlovenszkói országos hivatal betiltotta a magyar nemzeti párt ifjúsági szervezkedését, *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. július 21.

¹³⁴ A magyar nemzeti párt szózatot fordul ifjú választóihoz, *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. július 23.

¹³⁵ Az országos hivatal megengedi a magyar nemzeti párt ifjúsági szervezetének működését, *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. július 27. Angyal Béla állítása szerint a szervezet újbóli engedélyezését a tárgyalásokat követően Szent-Ivány és Jaross nem tudta elérni. ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 190. p.

¹³⁶ „Mi, kisebbségi magyarok, csak éles nemzeti és erőteljes szociális irányt követhetünk”, *Prágai Magyar Hírlap*, 1932. május 31.

¹³⁷ 1932. január 13-i belügyi jelentés szerint kérdéssé vált a magyar pártok magyarországi támogatásának további folyósítása. NA ČR, fond PMR, 575. kr., 450/1932. prez., In: ĐURKOVSKÁ–GABZDILOVÁ–OLEJNÍK: *i.m.*, 30. p.

¹³⁸ A csehszlovák belügyi jelentés szerint „mindkét párt tartománygyűlési képviselői részt vettek” a tanácskozáson. A MZV ČR, fond II. s. 1918-1939, III. r., 278. kr., 7319/1932. prez., In: ĐURKOVSKÁ–GABZDILOVÁ–OLEJNÍK: *i.m.*, 45. p.

¹³⁹ *Uo.*, 50-51. p.

követően¹⁴⁰ – ez a tendencia egy rövid ideig megváltozott, ekkor a párt anyagi helyzete javult.¹⁴¹ A vezetőséget ekkor Törköly József elnök, Szilassy Béla ügyvezető elnök¹⁴² és Szent-Ivány mint pártvezér alkotta, a felsoroltak közül pedig a legutóbbinak jutott a döntő szó.¹⁴³ Az MNP arculatának és Szent-Ivány retorikájának változását több tényező is befolyásolhatta, amelyek közé sorolható a budapesti kormányzat változása,¹⁴⁴ az európai politikai viszonyok átrendeződése, illetve Mussolini és Hitler előtérbe kerülése a nemzetközi porondon. A pártvezér 1932 végén és 1933-ban mondott beszédeinek nagyobb hányada a Gömbös-féle szóhasználat átvételére utal,¹⁴⁵ viszont feltűnő, hogy az 1932. május-júniusban tett kampánykörútja alatt egy rövid kitérőt tett Budapestre, ahol Meskó Zoltán¹⁴⁶ pártelnökkel találkozott.¹⁴⁷ Hozzá kell tenünk, hogy Szent-Ivány esetében ez még nem feltétlenül jelentette azt, hogy a „nemzeti reálpolitika” helyességében való hite megingott volna, amiről a későbbi köztársaságielnök-választás idején való magatartása árulkodik.¹⁴⁸

A pártokhoz kötődő sajtóorgánumok helyzete is több változáson ment keresztül az 1930-as évek elején. Zay lapjának csődje és az aktivista lapok sikertelensége miatt a szlovenszkói magyarok ügyeivel foglalkozó csehszlovák kormánypárti politikusok (például Milan Hodža) Jan Malypetr kormányfőnek azt javasolták, hogy hatékonyabb sajtópolitikára van szükség ahhoz,

¹⁴⁰ Háromhetes nagy politikai körutat tesz Szent-Ivány Dél- és Kelet-szlovenszkon, *Prágai Magyar Hírlap*, 1932. május 25.

¹⁴¹ A MZV ČR, fond II. s. 1918-1939, III. r., 278. kr., 13049/1932. prez., In: ĎURKOVSKÁ-GABZDILOVÁ-OLEJNÍK: *i.m.*, 53–54. p.

¹⁴² Szilassy Béla (1881–1962) földbirtokos, politikus. A Kisgazdapárt egyik alapítója. 1929–1935 között az MNP, 1937–1938 között pedig az Egyesült Magyar Párt szenátora volt a prágai nemzetgyűlésben. A *(cseh)szlovákiai magyarok lexikona Csehszlovákia megalakulásától napjainkig*, <<http://adatbank.sk/lexikon/szilassy-bela/>> (letöltve: 2022. 11. 22.). Szilassy az 1920-as évek második felében a Szent-Ivány-féle reálpolitikai kísérettel szemben az MNP szolid ellenzéki irányvonalat kívánta megtartani Jarosshoz hasonlóan. SIMON: *Az elfeledett aktivisták...*, 72. p.

¹⁴³ SIMON-TÓTH: *i.m.*, 153. p.

¹⁴⁴ Egy belügyi jelentés szerint Gömbös a „magyar nemzeti önvédelmi egyleteket” (maďarský spolok národnej obrany) szándékozott támogatni. NA ČR, fond. PMR, 575. kr., 17387/1932. prez. In: ĎURKOVSKÁ-GABZDILOVÁ-OLEJNÍK: *i.m.*, 68. p.

¹⁴⁵ SIMON-TÓTH: *i.m.*, 155. p.

¹⁴⁶ Meskó Zoltán (1883–1959) katona, politikus. 1932-ben megalapította a Magyar Nemzeti Szocialista Földműves- és Munkás Pártot, viszont 1933-ban lemondott annak vezetéséről.

¹⁴⁷ A csehszlovák köztársasági elnöki titkárságról előkerült jelentés leírja, hogy Szent-Ivány az új pártelnökkel, Meskóval találkozott és az MNP pártvezére érdeklődik Hitler mozgalma iránt. Archív Ústavu T. G. Masaryka (A ÚTGM), fond T.G.M., rep. 1918-1937, men., 393. kr., 11109/1932. prez., In: ĎURKOVSKÁ-GABZDILOVÁ-OLEJNÍK: *i.m.*, 109. p.

¹⁴⁸ Az 1935. decemberi köztársaságielnök-választásról L.: TÓTH Andrej: Magyar kisebbségi politikai pártok Csehszlovákiában és az 1935. évi elnökválasztás, *Századok*, 149. évf. (2015), 6. sz., 1517–1558. p.

hogy a magyarság zömét megnyerjék.¹⁴⁹ A *Prágai Magyar Hírlaptól* 1932-ben távozott Dzurányi László korábbi főszerkesztő, aki valószínűleg egyre nehezebben tolerálta az ellenzéki magyar politikusok rá nehezedő nyomását és az általuk szabott korlátokat.¹⁵⁰ Jaross is fokozatosan nagyobb befolyást gyakorolt a lapra és annak irányára. 1931-ben a szövetkezetté való alakulás után a felügyelő bizottság tagjává választották,¹⁵¹ 1934-től pedig a lap igazgatósága a sajtóorgánum „szellemi irányításával” bízta meg.¹⁵² Dzurányi végül egy tehetséges újságírói csapattal a háta mögött alapította meg a *Magyar Újság* nevű napilapot, amelyet bár a „szlovenszkói magyar lélek” és a „konstruktív ellenzékiiség” szócsövének szánt, viszont a mérsékelt aktivizmus jellemezte végig, amely Milan Hodža befolyásában jelent meg.¹⁵³

Szent-Ivány – a Kemény János-féle Erdélyi Helikon mintájára – a szlovenszkói magyar irodalom intézményesítését is szorgalmazta, amely keretében az értelmiség kitüntetett szereplőit meghívta Liptószentivánba. Ezek a tanácskozások a „Szentiváni Kúriák” néven híresültek el, amelyek egyik eredménye volt a világnézeti szempontokat ütköztető *Magyar Írás* folyóirat megjelenése.¹⁵⁴ Úgy tűnik, Jaross már 1932 májusában érezte az „új idők viharainak” közeledtét, amikor a *Magyar Írásban* „új magyar szellemiségként” jellemezte saját elképzelését a szlovenszkói magyar társadalom megszervezéséről, amely a nemzeti és szociális gondolatot egyesítette. „(...) az új kisebbségi helyzet megmutatta, hogy a zászlótartót sokkal mélyebbre, az összes társadalmi osztályok összefogó humuszába kell beállítani, ha azt akarjuk, hogy az új idők viharaival dacolni tudjon.”¹⁵⁵ Ezt megelőzte a szélesebb közönségnek szánt cikke a *Prágai Magyar Hírlapban*, amely a „modern nacionalizmus” eszmeiségét fejtegette. Az Esterházy Lujza (Esterházy János testvére) által liberálisnak titulált Jaross¹⁵⁶ az általa fejtegetett „új nacionalizmusról” úgy ír, hogy az „nem kötheti le magát a liberalizmus demokrata vagy szocialista tömegdogmájához”¹⁵⁷ Az új jelenséget a marxizmus „ellenmérgeként” mutatja be, amelyek új megtestesítői az Olaszországban hatalomra jutó fasizmus és Hitler

¹⁴⁹ SIMON: *Az elfeledett aktivisták...*, 133. p.

¹⁵⁰ *Uo.*, 131. p.

¹⁵¹ Megalakult a Prágai Magyar Hírlap Szövetkezet, *Prágai Magyar Hírlap*, 1931. szeptember 17.

¹⁵² A magyarság új képviselői, *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. május 22. Nem tisztázott, hogy a „szellemi irányítás” a gyakorlatban mit jelent, viszont 1934-től kezdve kétségtelen, hogy gyakrabban jelennek meg a Jaross által írt vezércikkek a lapban.

¹⁵³ SIMON: *Az elfeledett aktivisták...*, 133–136. p.

¹⁵⁴ A *Magyar Írás* történetéről L.: SIMON-TÓTH: *i.m.*, 142–145. p., FILEP Tamás Gusztáv: Szempontok a (cseh)szlovákiai magyar sajtó első két korszakának történetéhez, In: FILEP Tamás Gusztáv – TÓTH László (szerk.): *A csehszlovákiai magyar művelődés története, 1918–1998*, II. kötet, Ister Kiadó, Budapest, 1998, 360. p.

¹⁵⁵ JAROSS Andor: Új magyar szellemiség, *Magyar Írás*, I. évf. (1932), 3. sz. (május).

¹⁵⁶ ESTERHÁZY Lujza: *Szívek az ár ellen*, Püski Kiadó, Budapest, 1991, 68. p.

¹⁵⁷ JAROSS Andor: A modern nacionalizmus, *Prágai Magyar Hírlap*, 1932. április 30.

mozgalma, viszont hozzáteszi, hogy a modern nacionalizmus „sohasem lehet azonos kisebbségelnymó sovinizmussal.”¹⁵⁸

Szent-Ivány nyugat-szlovenszói körútja idején a vágsellyei népgyűlésen Jaross már a „nemzeti radikalizmus szükségességét” hangoztatta.¹⁵⁹ Az 1920-as évek második felében Jaross politikai retorikájának alapelemeként szolgált a nemzeti egység és a „magyar nemzeti politika” szorgalmazása. 1934-re az „egységes, osztatlan munkafront” érdekében „az osztálytagozódás minél tökéletesebb megszüntetése, egységes kisebbségi nemzeti társadalom kiépítése, a keresztény világnézet erkölcsi alapelveinek alapján” való szerveződést tartotta megfelelőnek.¹⁶⁰ A Mussolini és Hitler politikájáról bár óvatosan nyilatkozó, de a haladás jeleként interpretáló és az osztályok nélküli nemzeti egység programját hangoztató politikus szimpatikus lehetett a Gömbös-kormányzat számára, amely azt is mutatja, hogy az MNP 1933. május 14-én tartott lévai nagygyűlésén Szilassyt az ügyvezető elnöki poszton Jaross váltotta.¹⁶¹ A párt irányát és arculatát ettől függetlenül továbbra is Szent-Ivány határozta meg, viszont fokozatosan csökkent a gömöri földbirtokos befolyása a pártban,¹⁶² amelyről az MNP adminisztratív központjának Losoncról Komáromba való helyezése is árulkodik.¹⁶³

Hitler hatalomra kerülését követően a külpolitikailag fokozatosan elszigetelődő Csehszlovákia „politikai irányelveiről” Jaross 1934-ben úgy nyilatkozott, hogy azok „mintha nem tartanának lépést a korrallal, s míg a szomszéd-államokban egy, vagy két nagy párt szilárd uralma testesíti meg a nemzeti eszmét, addig nálunk a kormány hat-hét párt, a parlament pedig 14-15 párt keretéből áll.”¹⁶⁴ Hindenburg halála kapcsán Hitler kancellárrá avatását a „népakarattal megnyilatkozásaként” jellemezte,¹⁶⁵ illetve érdemes megemlíteni a *Mi történt Németországban?* című cikkét is. A *Prágai Magyar Hírlapban* közölt

¹⁵⁸ Uo.

¹⁵⁹ „Aki nincs velünk, ellenünk van!” – mondta Vágsellyén Szent-Ivány, *Prágai Magyar Hírlap*, 1932. június 4.

¹⁶⁰ JAROSS Andor: Pünkösdi lélek – magyar szellemiség, *Prágai Magyar Hírlap*, 1934. május 20.

¹⁶¹ Szent-Ivány a meg nem alkuvó nacionalizmus programját fejtette ki a magyar nemzeti párt lévai országos nagygyűlésén, *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. május 16.

¹⁶² SIMON-TÓTH: *i.m.*, 153. p. „Szent-Ivány betegeskedése következtében a párt tartománygyűlési képviselője, Jaross Andor igazgatja a pártot. Ő Szüllő képviselő úr neveltje, sokkal körültekintőbben jár el belpolitikai ügyekben mint ő, és nem zárkózik el alkalmi kiegyezésektől csupán formális ellenzéki okokból. Megvan az oka, amiért a párton belüli munkája eddig kevésbé látható, az pedig a jelenlegi függése Szüllő és Szent-Ivány politikai irányától.” NA ČR, fond PMR, 218. kr., 491-1, 20069.

¹⁶³ A magyar nemzeti párt adminisztrációs központját Losoncról Komáromba helyezték át, *Prágai Magyar Hírlap*, 1933. június 1.

¹⁶⁴ JAROSS Andor: Az egységalkotás jegyében, *Prágai Magyar Hírlap*, 1934. április 22.

¹⁶⁵ Uő.: Németország Hindenburg nélkül, *Prágai Magyar Hírlap*, 1934. augusztus 5.

eszmefuttatásban elhatárolódott a „hosszú kések éjszakája” néven elhíresült akcióról,¹⁶⁶ viszont a cikk további részében a hitlerizmusról mint a „lázbeteg német nemzettest immunizáló kötőanyagáról” ír, amely nem jött volna létre a békeszerződések nélkül.¹⁶⁷ Hitler kancellárrá választása után a magyar külpolitika is igyekezett a német vezetést megnyerni revíziós céljaik megvalósítására,¹⁶⁸ így Budapest is nagyobb nyomást helyezett a felvidéki magyar pártokra, hogy egységesen lépjenek fel, illetve hangolják össze erőiket a szlovák autonomista mozgalmakkal, amelyek legfontosabb politikai képviselője Andrej Hlinka Szlovák Néppártja (HSLS) volt.¹⁶⁹

1935 az első Csehszlovák Köztársaság történetében fordulópontnak tekinthető: májusban nemzetgyűlési választásokat, decemberben pedig köztársaságielnök-választást is tartottak. Jaross 1935. február-március folyamán Kelet-Szlovenszkóban (például: Szepsi,¹⁷⁰ Királyhelmece¹⁷¹ stb.) kampányolt, amely következtében már nem csupán egy bizonyos régióra szűkölt le a népszerűsége. Egy belügyi jelentés szerint Esterházy konkurenciát látott Jarossban a kelet-szlovenszkói gyűléseket illetően.¹⁷² Jaross az érsekújvári választókerületben a 2. helyen szerepelt Szűllő után a kapcsolt listán,¹⁷³ amellyel az első alkalommal be is került a prágai nemzetgyűlésbe. A választások legnagyobb meglepetése az volt, hogy immár nem a csehszlovák kormánykoalíció valamely pártja nyerte a választásokat, hanem a Konrad Henlein vezette Sudetendeutsche Partei (Szudétanémet Párt, SdP), amely belpolitikai válsághoz vezetett.¹⁷⁴ Az SdP győzelme a német agráriusok és a szudétanémet aktivizmus bukását jelentette, Szlovenszkóban – a parlamenti választások tükrében – pedig a „rendszerellenes” autonomista erők (HSLS) és a CSKP támogatottsága növekedett.

¹⁶⁶ Popély Gyula történész egy 1990-es évekbeli sajtóvitában védelmébe vette Jarost e cikkét idézve, s úgy értékelte, hogy a politikus „félve óvta a magyarságot az emberi szabadságjogokat mélységesen sértő fasiszta elvek és módszerek ragályától, s az egyedüli követendő utat a demokráciában jelölte meg.” POPÉLY Gyula: Reflexió egy reflexiádra, *Új Szó*, 1992. január 28.

¹⁶⁷ JAROSS Andor: Mi történt Németországban?, *Prágai Magyar Hírlap*, 1934. július 8.

¹⁶⁸ SZARKA: *i.m.*, 187. p.

¹⁶⁹ ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 190–192. p.

¹⁷⁰ A szepsi járásban, a Gölnicvölgyében és a Bodroghözben lelkes tömegek fogadták Esterházy Jánost, *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. március 13.

¹⁷¹ A kelet-szlovenszkói párthívek mindenütt lelkes ünnepléssel fogadták a magyar nemzeti párt vezetőit, *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. március 3.

¹⁷² NA ČR, f. PMR, 575. kr., 4108/1935. prez. In: ĐURKOVSKÁ–GABZDILOVÁ–OLEJNÍK: *i.m.*, 101. p.

¹⁷³ Tizenhét párt indul a nemzetgyűlési választásokba, *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. május 4.

¹⁷⁴ ANGYAL: *Érdekvédelem és önszerveződés...*, 197. p.

Konklúzió

Az előző írás Jaross Andor ifjúkorát és politikusi pályafutásának fontosabb pillanatait szándékozott bemutatni a komáromcsehi kastélytól a prágai mandátumig. A római katolikus földbirtokos családból származó ifjú kiváló és aktív tanuló volt a tatai évek során. Fábry Zoltán generációjába tartozó Jaross egyetemi tanulmányait is a „nagy háború” szakította félbe, Csehszlovákia konszolidációját követően pedig úgy döntött, hogy otthon marad a családi birtokon. A kezdeti OKP-párttagság után az MNP keretein belül fejtette ki korai politikai tevékenységét, amely elsősorban a mezőgazdasági szakosztályok működtetésében, illetve a magyar földművesek szakmai tudásának bővítésében érhető tetten. Jaross Andor publicisztikai tevékenysége külön tanulmányt érdemelne, amellyel nyomon követhetjük, hogy a politikus mit és miért szándékozott interpretálni az olvasók felé. Retorikai-újságírói fegyvertárával minden alkalommal Csehszlovákiát és a mindenkori csehszlovák kormányzatot támadta, igyekezte hiteltelenné tenni több módszerrel is (az önrendelkezés jogára való hivatkozás, a Saint Germain-i szerződés be nem tartása stb.). Bár Jaross nem egyszer apellált a demokráciára vagy annak hiányára, viszont az 1930-as évek elejétől „a modern nacionalizmus” európai megtestesítőit (Hitler, Mussolini) pozitívan értékelte, akik szintén a versailles-i rendszer kritikusai voltak. Jaross számára a „demokrácia” és a „pacifizmus” jelszavai elsősorban eszközökként szerepeltek az arzenáljában, s nem feltétlenül valódi meggyőződését tükrözte. Korai autoriter magatartását az FMM megszervezésében való szerepe is bizonyítja.

1932–33-tól számítva fokozatosan növekedett az MNP-n belül a befolyása, politikai pályafutása ekkor kezdett felfelé ívelni Esterházy Jánoséval együtt, miután Gömbös Gyula lett Magyarország miniszterelnöke. Természetesen ez még nem jelentette azt, hogy Szüillő Géza vagy Szent-Ivány József szavai nem bírtak volna súllyal a továbbiakban a magyarországi kormányzati körökben, viszont a gömbösi külpolitika egyre határozottabb német–olasz orientációja kapcsán Szüillőnek fenntartásai voltak.¹⁷⁵ Jaross népszerűsége 1934–1935 folyamán fokozatosan kilépett regionális jellegéből, s az MNP ügyvezető alelnöke 1935-ben prágai parlamenti képviselővé vált, amely egy „új korszak-

¹⁷⁵ Aixinger László, az OKP párttitkára a párt 1935. május 26-i ótátrafüredi bizottsági ülésén a következőket fogalmazta meg Szüillő képviselői jelölése kapcsán: „Ha nem Gömbös rendszere lenne kormányon, akkor Szüillő úr visszatérne Budapestre és onnan »dolgozna«. A helyzet most változott, mivel attól tarthatunk, hogy Gömbös kormánya más politikát fog folytatni, német orientációt vesz fel, amellyel a magyar pártok nem azonosulhatnak, mivel a hitleri orientáció a katolikus klérus számára ellenséges, s veszély fenyegetheti a pártot [OKP-t], hogy hivatali úton feloszlatják. Egyedül Szüillő úr avatkozhat közbe kapcsolatai révén a magyar kisebbség érdekében.” NA ČR, fond PMR, 218. kr., 491-1, 8419.

kot” is nyitott előtte: „Demokraták vagyunk, mert ez részünkre létparancs, de csökkenteni kell a pártokra való felaprózódás veszélyét, mert kisebbség vagyunk. A mi elérendő teljes kisebbségi nemzeti egységünk demokratikus védőpajzs, melyet a többség nyomása adott a kezünkbe. Erre az egységre törekszünk nyíltan bevallottan és őszintén. Ez a törekvésünk nem ellentétes a demokrácia alapelveivel”¹⁷⁶ Az ehhez vezető út viszont már egy másik írás tárgya lesz.

¹⁷⁶ JAROSS Andor: Karácsonyi gondolatok az új korszak küszöbén, *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. december 25.